

HAYVAN MASALLARININ FORMEL YAPISI

Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN*

Kahramanları bazen hayvanlar; bazen de hayvan-insanlar olan, ders vermenin ön plânda tutulduğu, kıssadan hisse çıkarılan, kısa ve nesir şeklindeki halk anlatmalarına **hayvan masalı** denilir. Bu tür masallar, kısa nesir şeklinde olmanın yanında bünyesinde bulundurduğu kalıplaşmış ifadeler ve motif yapısı bakımından da diğer masallardan kolayca ayrılabilir.

İlk örneklerini **Marzubannâme**, **Mantuku't Tayr** ve çeşitli mesnevilerde gördüğümüz hayvan hikâyeleri (masalları) üzerinde ülkemizdeki ilk çalışmalar daha çok doğu ve batıdan tercüme yoluyla dilimize girmiş olup bunlar arasında önemli gördüğümüz bazıları şunlardır:

Nurullah Ataç, **Aisopos Masalları**, İstanbul 1974.

Orhan Vedat Sevinçli, **Ezop Masalları**, İstanbul 1976.

Sabahattin Eyuboğlu, **La Fontaine Bütün Masallar**, İstanbul 1975.

Nükte Uğurel, Seyit Kemal Karaalioğlu, Nevzat Kızılcan, **Bütünüyle La Fontaine Masalları**, İstanbul 1976.

Ömer Rıza Doğrul, **Filozof Beydaba / Kelile ve Dimne**, İstanbul 1975.

Bunların dışında, **Cemal Yücemiş** tarafından hazırlanan bir lisans tezi (1) İlk olması bakımından önemlidir. Ayrıca, tezkere sahibi **Lamiî Çelebi**'nin yazmaya başladığı, ancak kendisini küçük

* S.Ü.Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

düşürdüğü gerekçesiyle, oğlu Abdullah tarafından tamamlanan **Mecmua'ül Letaif**'teki hayvan masalları üzerindeki bir araştırmayı da hatırlamakta yarar vardır (2).

Metnin yapısı üzerinde, doğulu ve batılı araştırmacılar (**Weselovski, Maltsev, Jirmunsky, Lotman, Barthold, Veliyev**) epeyce çalışma yapmışlardır. **Milman Parry** tarafından başlatılan ve **Albert Lord** tarafından geliştirilen "formül nazariyesi" adlı çalışma ise hemen hemen hepimizin malûmudur. Söz konusu edilen bu çalışmalar ise büyük ölçüde masal ve türkü metinlerine bağlı kalınarak hazırlanmıştır.

Ülkemizde masallar üzerinde on üç doktora, sekiz yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (3). Bunlardan beşinin dışında kalanlar (**Mahmutgazi Köyü Türk Halk Edebiyatı, Gümüşhane Masalları, Erzurum Halk Masalları, Elazığ Masalları, Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar**) henüz yayımlanmamıştır.

Bu araştırmalardan büyük bir kısmına **Tarihi-Coğrafi Fin Metodu** (Thompson), bir çalışmaya ise Propp metodu (**Elazığ Masalları**) uygulanmıştır.

Yine bu masal çalışmalarının hemen hemen tamamında ünlü masal araştırmacısı **Stith Thompson**'un masal tasnifi esas alınmıştır.

Buna göre:

1. **Hayvan Masalları**
2. **Asıl Halk Masalları**
3. **Fıkralar**
4. **Zincirlemeli Masallar**
5. **Bu Grupların Dışında Kalan Masallar** (4).

Yukarıda bahsettiğimiz masal çalışmalarının birkaçının dışında (**Erzurum Halk Masalları, Kuzey Doğu Anadolu...**) kalanlara ikişer hayvan masalı ve fıkra (bazen de zincirlemeli masal) alınırken, 60 kadar metinle de **asıl halk masallarının** örneğine yer verilmiştir. Elbette bu tür çalışmaların sonunda ortaya çıkan sonuçlarda **asıl halk masalları** ağırlıklı olacaktır.

Konu ile ilgili bir kitabımız 1991 yılında Kültür Bakanlığı yayınları arasında yayımlanmıştı (5). Daha sonraki yıllarda, bu çalışmaya aldığımız masalların motif, tip ve yayılma alanlarını tespit ederek, **Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na 55.Yıl Armağanı** adlı bir kitapta ilgililerin dikkatine sunmuştuk (6). Bu uzunca makalenin yayımlanmasından sonra gerek ülkemizden, gerekse yabancı araştırmacıardan güzel haberler aldık. Bu araştırmacıların hemen hemen hepsinin ortak dileği söz konusu edilen metinlerin **formel** yapısının da incelenmesi doğrultusunda idi. Biz bu isteklere 1995 yılında Konya'da toplanan, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi**'nde cevap verecektik; ancak çeşitli sebeplerden dolayı bu kongreye katılamadık.

“Masalların bünyesinde bulunan kalıplaşmış ifadelere formel” adını veriyoruz. Bazı araştırmacıların **kalıp ifade**, bazılarının **formel**, bazılarının ise **tekerleme** adını verdiği bu ifadeler, anlatıcı ile dinleyici arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Kısacası anlatıcı ve dinleyici kesimine haz veren bu kalıp ifadelerdir. Ayrıca bu ifadeler anlatıcının ustalığını da göstermektedir.

Acaba **hayvan masallarının** formel yapısına dair bir çalışma yapsaydık ne gibi sonuçlar elde edecektik? İşte bu makalemizde sorunun cevabını **hayvan masaları** metinlerinde araştırmaya çalıştık.

Masallardaki kalıp ifadelerle ilgilenenlerin başında **Tahir Alangu** (7), **Mehmet Tuğrul** (8), **İnci Akidil** (9), **Pertev Naili Boratav** (10), **Otto Spies** (11) gelmektedir. Ancak ülkemizdeki konu ile ilgili çalışmalar, büyük ölçüde **Saim Sakaoglu**'nun 1973 yılında yayımlanan **Gümüşhane Masalları** (12) adlı araştırması ve bir seminerde sunduğu bildiriyle (13) hız kazandı. Bugün, Sakaoglu'nun çalışmasındaki formel bahsinden faydalanılarak hazırlanan epeyce doktora ve yüksek lisans tezi vardır (**Ahmet Ali Arslan**, **Mehmet Özçelik**, **Esmâ Şimşek** vb.) Bu çalışmalarda, büyük ölçüde **asıl halk masalları** üzerinde durulmuştur. **Hayvan masallarında** ise konu bağımsız olarak ele alınmamıştır.

Yapı itibariyle pek fark olmayan Türkiye ve Azerbaycan masallarının **formel** yapısı üzerinde iki bildiri sunulmuştur. Bunlardan birincisi Şahin Köktürk'e ait olup şu görüşlere yer verilmiştir: "Azerbaycan masallarında anlatımı zenginleştiren, renklendiren çeşitli sözler ve kelime grupları mevcuttur. Bunlardan birisi kalıp sözlerdir ki bunlara formel ifadeler denilmektedir"(14).

Köktürk, bu kalıp ifadeleri de iki grupta ele almıştır:

"1. Atasözü veya deyim gibi mecazi anlam taşımayan, ancak bir anlatıda herhangi bir durumu anlatmak için yeri geldiğinde müracaat edilen hazır söz birimleri.

2. Deyimlere benzeyen ancak mecazi anlam taşımayan anlam yoğunluğu bulunan kelime grupları" (15).

Azerbaycanlı araştırmacı Samir Kazımoğlu "Azerbaycan Masallarında Desant Cümle Anlayışı" adlı bildirisinde, "desant cümleleler ilk önce şifahi halk edebiyatında kullanılmıştır ve sonralar folklorun tüm türlerine sirâyet etmiştir. Yazılı bedî edebiyat meydana geldikten sonra "desant" cümleler burada da kendine yer bulmuştur ve yazarların büyük bir kısmı bu türlü cümleleri kullanmakta devam

etmektedir. Ama desant cümlelerin ilk yaranma ve kullanım noktası hiç kuşkusuz ki, masallardır ve masallarda da onun çeşitli şekillerine rastlayabiliriz” demektedir (16).

Halk anlatmalarının motif yapısını hazırlayan Stith Thompson, **Motif Index of Folk-Literature** adlı çalışmasında kalıp ifadeleri Z0-Z140 arasında yer vermiş olup önemli bazı numaralar aşağıdadır:

- Z10.1. Başlangıç formülleri
- Z10.2. Bitiş formülleri
- Z10.3. Geçiş formülleri
- Z11. Sonu olmayan formüller
- Z65. Renk formülleri
- Z100. Sembolizm
- Z140. Renk sembolleri (17).

Hayvan masallarının formel yapısını incelerken önce masalların formel çeşidi hakkında kısa bilgi verdik, daha sonra ise **Hayvan Masalları** adlı kitabımızda tespit ettiğimiz formelleri sıraladık. Parantez içerisinde verilen sayılar **Hayvan Masalları** kitabımızdaki sayfa numaralarıdır.

BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ

Masalın başında dinleyiciyi masala hazırlamak için söylenen kalıp ifadeleri, iki grup halinde (sade, tekerlemeli) ele alabiliriz. Ancak asıl halk masallarına göre, hayvan masallarının formel yapısı daha zayıftır. 79 masal metninde en çok “bir varmış”lı... formellerle karşılaşmaktayız.

79 masal metninden tespit ettiğimiz “başlangıç (giriş) formelleri”nin dağılımı şöyledir:

I. TEKERLEMELİ BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ

- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, babam erkek, annem kız iken yatarak, kalkarak, kahve tütünü içerek, lâle sümbül biçerek, vakitler geçerken bir kurt, bir tilki arkadaş olurlar” (50)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, Allah’ın kulu çokmuş, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır tıngır oynarken, küçükçük bir kaplumbağa yavrusu varmış” (56)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde develer tellal iken, ben anamın beşiğini tıngır tıngır sallan iken bir kurt ile kuzu varmış” (72)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, yalan gerçekten çokmuş, yalanı doldurmuşlar çuvala, dayamışlar duvara. Harttan, hurttan yakası karpuz kabuğu, düğmeleri turptan” (163)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde pire berber iken, deve tellal iken, adamın birisi çarşıdan bir işkembe alır ve evine getirir” (170)*

II. SADE GİRİŞ FORMELLERİ

a. Bir Varmışlı Başlangıç Formelleri

- “Bir varmış, bir yokmuş, çok eski zamanlarda bir yılan ile tilki varmış” (25)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, zamanın birinde bir karga varmış” (30)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir tilki varmış” (33)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir kurt varmış” (34)*

- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde ormanda bir aslan varmış” (38)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, bir köpekle horoz varmış” (59)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, bir tilkinin kurnaz tilki adında küçük bir yavrusu varmış” (63)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde Hacı Mehdi adında bir adam varmış” (66)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir keçi ile onun üç yavrusu varmış” (78)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, çok eski zamanlarda akıllı bir kedi varmış” (85)*
- “Bir varmış bir yokmuş, çok eski zamanlarda bir adam yaşarmış” (91)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir çiftçi ile hanımı varmış” (94)*
- “Bir varmış, bir yokmuş bir tilki varmış. Günlerden bir gün bu tilki kuyruğunu omuzuna atarak çöle gezmeye çıkmış” (100)*
- “Bir varmış, bir yokmuş çok eski zamanlarda, Armudan adında bir oğlan varmış” (107)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir ayı varmış” (113)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde iki tane avcı varmış” (117)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde odunculuk yapan bir adam varmış” (124)*
- “Bir varmış, bir yokmuş, çok eski zamanlarda bir karga ile keklük varmış” (136)*
- “Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde bir tilki varmış” (140)*
- “Bir varmış bir yokmuş, çok eski zamanlarda bir adamın büyük bir öküzü varmış” (146)*

- "Bir varmış, bir yokmuş, çölde bir sıçan varmış" (154)*
"Bir varmış, bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir köy varmış, bu köyde de çok fare varmış" (156)
"Bir varmış, bir yokmuş, bir tavşan varmış. Günün birinde tavşanın ayağına diken batar ve kanar" (165)
"Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken, bir yarım horoz varmış" (167)
"Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde pire berber iken, deve tellal iken, adamın birisi çarşıdan bir işkembe alır ve evine getirir" (170)

b. Çok Eski Zamanlı Başlangıç Formelleri

- "Çok eski zamanlarda bir kaplumbağa, kaplumbağanın yanına gidere:" (42)*
"Çok eski zamanlarda, bir kartal kendisini göklerin hakimi zannedermiş" (46)
"Çok eski zamanlarda, bir tilki ormanda dolaşırken bir ayının at ölüsü yediğini görür" (52)
"Çok eski zamanlarda fakir bir çiftçi varmış" (93)
"Çok eski zamanlarda bir tilki ile kurt arkadaş olurlar" (98)
"Çok eski zamanlarda, bir tilki ile leylek arkadaş olurlar" (118)
"Çok eski zamanlarda, bir çakal giderek bir köyün kenarına yuva yapıp yavrularını bırakır" (127)
"Çok eski zamanlarda ihtiyar bir karı varmış" (130)
"Çok eski zamanlarda, bir avcının çok sayıda tavuğu varmış" (150)
"Çok eski zamanlarda öyle kuvvetli bir aslan varmış ki, korkudan yanına hiç kimse yaklaşamazmış" (22)
"Çok eski zamanlarda, ormanların kralı, iyice ihtiyarladığı için, avını avlayıp, karnını doyuramaz olur" (180)

c. Evvel/Eski/Geçmiş Zamanlı Başlangıç Formelleri

- “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, çok büyük bir ejderha var imiş” (24)
- “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir avcı, yolda giderken ağzı kapalı bir kuyuya rastlar” (27)
- “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir circır böceği varmış” (48)
- “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, zengin bir ağa varmış” (75)
- “Evvel evvel iken, develer tellal iken, kadınlar kız, kocalar delikanlı iken, bir tilki ile kurt arkadaş olurlar” (96)
- “Eski zamanlarda, bir dağda büyük bir kurt yaşarmış” (40)
- “Geçmiş zamanlarda, bir ormanda çok zalim bir aslan yaşarmış” (39)
- “Geçmiş zamanlarda, adamın birisi padişaha karşı büyük bir suç işler” (112)

ç. Günlerden Bir Gün/Günün Birinde Zamanlı Başlangıç Formelleri

- “Günlerden bir gün, ayının aklına sakladıkları bal gelir” (9)
- “Günler böyle gelip geçerken, bir gün canları seyahate çıkmak ister. Birlikte yola düşerler. Bunlar üç gün üç gece yürüdükten sonra önlerine bir su çıkar” (25-26)
- “Günlerden bir gün, bir keklik uçarak bir kayanın başına konar” (32)
- “Günlerden bir gün, kurt ormanda gezerken bir atı yakalayarak öldürür” (51)
- “Günlerden bir gün, çalışmaktan bıkan eşek kendi kendine...” (89)

- “Günlerden bir gün bir tilki ile kaplumbağa arkadaş olurlar ve beraberce değirmene giderler” (111)
- “Günlerden bir gün, ayı yine kızı ve çocuğu içeride bırakıp kapıyı iyice kapattıktan sonra gider. Aradan biraz zaman geçtikten sonra ayının çocuğu ağlamaya başlar” (114)
- “Günlerden bir gün, devzan hanım yolda giderken karşısına bir çöpçü çıkar” (132)
- “Günlerden bir gün, bir tilki, bir tepenin eteğinde dolaşmaya başlar” (142)
- “Günlerden bir gün, ormanda gezmeye çıkan aslan, yolun kenarında bir kediye rastlar” (152)
- “Günlerden bir gün, bir horozla ördek arkadaş olup yiyecek aramaya çıkarlar. Gide gide bir köprüünün altına varırlar” (61)
- “Günlerden bir gün, bir deve yoldan geçerken, bir tilki ile karşılaşır” (53)
- “Günlerden bir gün, bir tilki ile aslan arkadaş olurlar...” (55)
- “Günlerden bir gün, yaşlı bir kurt, tilkinin yanına giderek...” (54)
- “Günlerden bir gün, bir kurbağa ile fare arkadaş olurlar” (43)
- “Günlerden bir gün, ormanların kralı aslan hastalanır” (20)
- “Günlerden bir gün, bir tilki ile kirpi arkadaş olurlar” (15)
- “Günlerden bir gün, ayı ile tilki arkadaş olurlar” (7)
- “Günün birinde, bir ayı ile tilki arkadaş olurlar” (9)
- “Günün birinde, bir kaplumbağa ile tavşan bahse girerler” (45)
- “Günün birinde, bir kurbağa ile fare arkadaş olurlar” (47)
- “Sıcak bir yaz gününde, akrabalarını görmek isteyen akrep, ırmağın kenarına gelerek..” (44)

d. Zamanın Birinde Zamanlı Başlangıç Formelleri

“Zamanın birinde, bir tilki ile ayı arkadaş olurlar” (5)

“Zamanın birinde, bir tilki ile ayı arkadaş olurlar” (12)

“Zamanın birinde bir çakalla tilki ormanın kenarında karşılaşır” (16)

“Zamanın birinde, güzel bir çayırılıkta karınlarını doyuran bir keçi; bir dana ve koyun daha sonra evlerine döndüklerinde sahiplerinin taşınmış olduğunu görürler” (64)

“Zamanın birinde, bir karga marangozhanede dolaşırken karşısına bir şey çıkar” (159)

“Zamanın birinde, bütün hayvanlar bir araya gelerek...” (86)

BAĞLAYIŞ FORMELLERİ

Bu “formel” grubunda daha çok, dinleyicinin dikkatini çekmek için kullanılan “formel” unsurlarıyla karşılaşmaktayız. Bunun dışında “**masaldaki olayın geçtiği yeri ve kahramanı değiştirmek için kullanılan**” bağlayış formelleriyle az da olsa karşılaşmaktayız. Bu bölümde dikkatimizi çeken husus “**masalın ortasında geçişi sağlayan tekerlemeler**”in sayısının azımsanmayacak ölçüde olmasıdır. “**uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri**”nin olmamasını ise normal karşılıyoruz. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi hayvan masalları kısa metinlerdir. Onun için “**uzatmayalım kâmeti/kopartırız kıyameti**” gibi klişe sözlere gerek görülmemektedir.

Tespit ettiğimiz bağlayış formelleri şunlardır:

a. Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Bağlayış Formelleri

aa. Bir de bakar ki...ile başlayanlar

- “Gelip bakarlar ki, tuluk yerli yerinde duruyor” (10)
- “Tilki bakar ki, ayının yavruları daha çok yiyor, doymak nedir bilmiyor” (7)
- “Böyle düşününe düşününe giderken, bir de bakar ki, yolda iki üç tane tilki duruyor” (10)
- “Bu halde, yolda yürürken bir de bakar ki, karşısında arkadaşı ayı duruyor” (12)
- “Kapı açıldığında, bir de bakar ki, kurt gayet neşeli, ocağının kenarına oturmuş dinleniyor” (13)
- “Bir de bakar ki, besili tavuklar, taze piliçler sıralanmış duruyor” (17)
- “Böyle ne yapacağını kara kara düşünürken, bir de bakar ki karşısında tilki duruyor” (18)
- “Ejderha bir de bakar ki, kendisi gibi bir ejderha karşısında duruyor” (29)
- “Tilki, bakar ki yilandan kurtuluş yok, biraz sakinleşmeye çalışıp” (26)
- “Etrafına şöyle bir göz gezdirir bakar ki, avcı yok, yüksek sesle başlar ötmeye” (32)
- “Bir de bakar ki, bir balıkçı uzanmış yatıyor, yanında bir sürü balık var” (34)
- “Bir de bakar ki, tilki bir parça kemik almış onu kemiriyor” (35)
- “Kurt, bir de bakar ki bunlar geliyor, hemen karnını tutup yere oturur” (36)
- “Kurt, bakar ki işler kötü” (36-37)
- “Kurt, bakar ki, elleri bilekleri cansız, dişleri “küt”, gözleri fersiz” (41)

- “Bir de gözlerine bakar ki, elektrik gibi parlıyor” (41)
- “Ama, bir de bakar ki o da parçalanmış duruyor” (41)
- “Bir de bakar ki, dere iyice kurumuş, arkadaşı kurbağa küçücük bir çukurda sıkışıp kalmış” (42)
- “Tilki, başını kaldırınca bir de bakar ki deve düşmüş yatıyor” (53)
- “Ama bakar ki, deveden hiç ses çıkmıyor” (53)
- “Bu sesi duyan tilki hemen o tarafa doğru koşar, bir de bakar ki, çam ağacının başında bir horoz var” (59)
- “Bir de bakar ki kapı açılmış, tilki hain bakışlarla..” (62)
- “Bir de bakar ki, oradan bir civciv geçiyor” (63)
- “Bir de bakarlar ki, bir ayı, bir kurt, bir tilki oturmuş sohbet ediyorlar” (64)
- “Fakat, bir de bakarlar ki, on iki tane kurt ateşin etrafına çevrilmiş ısınıyorlar” (66)
- “Bir de bakarlar ki on iki tane kurt zavallı koyunu ortalarına almış oturuyorlar” (67)
- “Keçi bey, bir sabreder, iki sabreder, bakar ki gelen giden yok. Köpek beyi çağırarak” (67)
- “Ama, bir de bakarlar ki on iki tane kurt, zavallı arkadaşlarını çevirmiş, oturuyorlar” (68)
- “Keçi, bakar ki, durum pek iç açıcı değil, kurtlardan yana dönerek, küfreder bir şekilde” (68)
- “Ama, bir de bakarlar ki ne görsünler, keçilerin bulunduğu yerde kimse yok” (69)
- “Keçi bir de bakar ki, tilki bütün kurtları önüne katmış kendilerine doğru ilerliyorlar” (70)
- “Keçi bey, bir de bakar ki vakit sabaha yaklaşıyor, arkadaşlarına dönerek...” (71)
- “Tam kapıyı kırmaya karar vermişken, bir de bakar ki anne keçi geliyor” (79)

- “Keçi, bakar ki yavruları kapıyı açmayacak, boynuzuyla vurarak kırmaya karar verir” (80)
- “Bir de bakarlar ki, anneleri hemen seslenirler” (80)
- “Bir de bakar ki ‘Mastili Bey’ adında bir kedi samanlığa oturmuş, kendi kendine güzel sesler çıkarıyor” (86)
- “Bir de bakarlar orada bir kemik yığını var” (90)
- “Devler, bir de bakarlar ki, kapıda bir yığın kemik duruyor” (90)
- “O gün, bir de bakarlar ki tilki sanki kendi eviymiş gibi yavaş yavaş kümese giriyor” (91)
- “Sabah bir de bakarmış ki kayışların yerinde yeller esiyor” (93)
- “Sabana iyice yaklaşınca, bir de ne görsün! Sabanın yanında bir adam var” (93)
- “Ama, bir de bakar ki, kendisinin adam zannettiği karaltı bir ibrik” (93)
- “Günlerden bir gün açlıktan yürür hali kalmayan tilki bir bahçenin kenarından geçerken bir de bakar ki, tuzakta bir parça kuyruk var” (97)
- “Kurt, bir de başını kaldırıp bakar ki, evine çok az bir mesafe kalmış” (99)
- “Kuyuya başını uzattığı vakit bir de ne görsün, kuyunun içerisinde kocaman bir kuyruk duruyor” (100)
- “Bir de bakar ki kuyuya düşen bir çakal” (101)
- “Ayağa kalkan kurt, bir de bakar ki kuyruk zannettiği kocaman beyaz bir taş parçasıymış” (101)
- “Eski yerlerine gizlenirler, bir de bakarlar ki kocaman bir ayı, homurtu ile kuyunun dibine düşmüş” (102)
- “Değirmenci bu sefer de kaplumbağaya yaşını sormak için ona döner, bir de bakar ki kaplumbağa iki gözü iki çeşme ağlıyor” (111)
- “Bakarlar ki ses gerçekten mağaranın içinden geliyor” (114)

- “Biraz sonra evine gelen ayı bakar ki evde kazdan eser yok”
(114)
- “Ama bakarlar ki, saklanacakları yere üçü birlikte sığmıyorlar” (115)
- “Ama bir de bakarlar ki gerçekten evde kimse yok” (115)
- “İner bakar ki ayı gerçekten ölmüş” (116)
- “Feriz Baba bir de bakar ki yukarıdan ‘yagulharman’ ‘yagulharman’ diyerek bir şey geliyor (119)
- “Bir de bakar ki orada bir kürk ile tespih duruyor. Hemen kürkü sırtına giyip tespihi eline alarak şöyle bir etrafını gezmeye çıkar” (119)
- “Ertesi gün Feriz Baba bir de bakar ki tilki sırımını yemiş”
(123)
- “Ama tam o sırada bir de bakar ki kocaman bir kaplan geliyor. Hemen arkasından ağacın başına çıkar” (126)
- “Bir de bakar ki yuvasının tam karşısında bir dükkân var”
(127)
- “Ama, bir de bakar ki bütün yiyeceklerinin bir kısmı yenmiş”
(127)
- “O sırada iyice yaklaşan kaplan bakar ki sırtındaki boyalar yavaş yavaş siliniyor” (129)
- “Süpürgeyi alıp süpürürken bir de bakar ki yerde beş para var” (130)
- “Devzan hanım gidip bakar ki bir davarın ayak izinde biraz su var” (134)
- “O sırada bir de bakar ki yolda bir atlı geçmekte, hemen ona seslenir” (134)
- “Padişah bakar ki gerçekten karganın kanadında bir sürü pislik var” (139)
- “Tilki kalkıp bakıyor ki gerçekten kapıda kapkara bir eşek, dört ayağını da yukarıya kaldırmış, ölü gibi yatıyor”
(140)

- “Tilki ile hanımı ikisi birlikte çıkıp bakarlar ki gerçekten de kapının ağzında bir eşek yatıyor” (141)*
- “Boyacılıkla uğraşan adam bir de bakar ki orada bir teneke su var” (142)*
- “Horoz bakar ki, sabah vakti yaklaşmış, kendini tutamayarak “guuuk” diye bir ses çıkarır” (144)*
- “Avcularla, tilkiler kuşun gösterdiği yere gelince bakarlar ki bir tilki yatıyor” (145)*
- “Günlerden bir gün bu öküz bakar ki sahibi çok kötü, kendisine hiç iyi davranmıyor” (146)*
- “Biraz gittikten sonra, bir de bakar ki, karşısından bir eşek geliyor” (146)*
- “Bir de bakarlar ki gerçekten de kavakta bir ayı asılı!” (148)*
- “Bir gün avcı bakar ki, tavuklarının yarısı yenmiş” (150)*
- “Tilki bakar ki avcı karşısında duruyor” (151)*
- “Bir de bakar ki, tilkilerin sayısı bir artmış” (151)*
- “Bağdan dışarı çıkar, bir de bakar ki, bir adam elinde su kovası ile evine gidiyor” (154)*
- “Sıçan bir de bakar ki kedi” (155)*
- “Tilki bir bakmış ki şimdiye kadar hiç görmediği bir hayvan geliyor” (157)*
- “Tilki bir bakar karşısında kedi” (158)*
- “Bir de bakar ki bir çoban orada kaval çalıyor” (161)*
- “Sabah vakti, keçi kapıyı açar bir de bakar ki koyun ölmüş. Koyunun ölüsünü içeri alır” (164)*

ab. Bir de bakar ki ne görsün şeklinde başlayanlar

- “Tavşan uyanınca bakar ki bir de ne görsün! kaplumbağa bahsettikleri yere çoktan varmış” (45)*

- “Günlerden bir gün bu kartal karnını doyurmak için yer yüzünde gezerken, bir de bakar ki ne görsün! Bir kaplumbağa hızlı hızlı gidiyor” (46)
- “Sabahleyin, çiftçi gelip bir de bakar ki ne görsün! Ne saban var, ne de boyunduruk” (54)
- “Ah horoz kardeş, o muhtar sizde iken, siz bir iseniz iki olamazsınız, hiç kimse de size komşu gelemez” (60)
- “Bir de bakarlar ki ne görsünler! Evde dınılar sinek yok” (65)
- “Bir de bakarlar ki ne görsün! Koyun bey kurtların arasına oturmuş, onlarla sohbet ediyor” (68)
- “Fakat evine doğru ilerler, bir de bakar ki ne görsün! Kurt kendine doğru koşar adımlarla yaklaşıyor” (74)
- “Ama, dönüp bir de bakar ki ne görsün! Tilki bütün hızıyla kaçıyor” (106)
- “Bir de bakarlar ki ne görsünler! Çiftçinin kızı ile bir çocuk oraya oturmuş ağlaşıyorlar” (114)
- “Adam, bir de bakar ki ne görsün! Ayının attığı şey arkadaşının bacağı” (117)
- “Ama, bir de bakar ki ne görsün! Her taraf yiyeceklerle dolu” (127)
- “İçeriye girince bir de bakar ki ne görsün! Her taraf küp dolu” (128)
- “Bir de bakar ki ne görsün! Büyük bir karga sürüsü grup halinde bir yöne doğru ilerliyorlar” (137)
- “Biraz sonra başını kaldırıp bakınca ne görsün! Hava kararmak üzere” (137)
- “Başını aşağıya eğip bakınca bir de ne görsün! Bir tilki ile horoz tatlı tatlı sohbet ederek gidiyorlar” (143)
- “Bir de bakar ki ne görsün! Tuluğun içinde külden başka bir şey yok” (10)”
- “Bir de bakar ki ne görsün! Köşede bir küp helva ile bir küp yağ duruyor” (13)

“Bir de gidip bakar ki ne görsün! Kendisini kurtaran tilki”
(29)

ac. Bir de ne görsün şeklinde başlayanlar

“Sabana iyice yaklaşınca, bir de ne görsün! Sabanın yanında bir adam var” (93)

“Kuyuya başını uzattığı vakit bir de ne görsün! kuyun içerisinde kocaman bir kuyruk duruyor” (100)

“Gidip küpleri açar ki ne görsün! Ne yağ var, ne de helva. Hemen tilkinin üzerine sıçrayıp..” (14)

“Kutunun ağzını açınca bir de ne görsün! Koskocaman bir yılan kendisine bakıyor” (27)

“Bunlar kapıyı açınca bir de ne görsünler! İçerisi hayvan ölüsü ile dolu” (37)

“Aslan eğilip kuyuya bakınca bir de ne görsün! suyun içinde koskocaman bir aslan duruyordu” (39)

“Vara vara varmış ki ne görsün! Koskocaman bir köpek, çalının dibinde yatıyor” (60)

ad. Diğerleri

“Fakat, arkasına dönüp baktığında bir de görür ki, tilki de aslanın yanına geliyor” (20)

“Böylece, ayı da hangisinin küçük tilki olduğunu seçemeyerek, aramaktan vazgeçer” (11)

“Kapıdan baktıklarında bir de görürler ki kurt yan gelmiş yatıyor” (34)

“Koç bunların arkasından kapıya öyle bir vurur ki hepsinin yürekleri yarılr” (90)

b. Masaldaki Olayın Geçtiği Yeri veya Kahramanı Değiştirmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri

“Diğer taraftan biz gelelim kaplumbağaya” (45)

“Bunlar ağaçta beklerken biz gelelim kurtlara” (69)

“Kedi, köyde kalmakta olsun, diğer taraftan ormanda bir tilki, bir kurt, bir domuz, ayı birlikte yaşarlarmış” (157)

c. İki Varlığın Karşılıklı Konuşması

“Padişahım sağ olsun, durumu nasıldır acaba?” (20)

“Padişahım sağ olsun, beni size Armudan gönderdi” (107)

ç. Kadın Aya Benzetilir

“Öyle bir yere gelirler ki çiçek işi yapan kızlar hepsi ayın on dördü gibi” (154)

C.Masalın Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler

aa. Az Gitmekle Başlayan Tekerlemeler

“Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, aradan epeyce bir zaman geçer. Sonunda ormana varıp bir geyiği yakalar” (18)

“Günlerden bir gün bir aslan ile pars yola çıkarlar. Az giderler, uz giderler sonunda kurdun inine varırlar” (34)

“Az gider, uz gider sonunda bir ırmağın kenarına varır” (34)

“Az giderler, uz giderler sonunda kurdun yanına varırlar” (36)

“Az giderler, uz giderler dere tepe düz giderler, sonunda bir dereye rastlarlar” (42)

- “Az gider, uz gider yine epeyce bir yol aldıktan sonra arkadaşını bıraktığı yere gelir” (42)
- “Kaplumbağa, sağına soluna bakmadan az gider, uz gider dere tepe düz gider, sonunda işaret ettikleri yere varır” (45)
- “Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, altı ay bir güz gider. Sonunda bir bostan tarlasına varır” (57)
- “Bunlar az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler, bir ayı derisi, bir kurt derisi; koyun da bir tilki derisi bulur” (64)
- “Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, sonunda bir ışığa yaklaşır” (66)
- “Az gider, uz gider, o da sonunda ışığın olduğu yere varır” (67-68)
- “Az giderler, uz giderler, sonunda istedikleri yere gelirler” (75)
- “Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, sonunda bir tavşanın kapısına varır” (81)
- “Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, sonunda bir tavşana rastlar” (89)
- “Az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler, bir de bakarlar ki, karşılarında bir koç duruyor” (89-90)
- “Bunlar az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler. Sonunda kurdun evine yaklaşırlar” (99)
- “Az gider, uz gider, dere tepe düz gider” (115)
- “Tilki az gider, uz gider sonunda ‘Feriz Baba’nın çift sürdüğü tarlaya gelir” (122)
- “Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, sonunda bir nohut satıcısıyla karşılaşır” (132)
- “Az giderler, uz giderler bir müddet yol aldıktan sonra gidip bir eşek leşinin başına konarlar” (137)

“Az gider, uz gider, dere tepe düz gider altı ay bir güz gider sonunda bir horoz ile karşılaşır” (142)

“Bunlar tekrar yola çıkarlar az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler, bir de bakarlar ki karşılarında bir tavşan duruyor” (147)

“Sıçan az gider, uz gider, dere tepe düz gider. Gide gide öyle bir yere varır ki ot yığınının olduğu yerde bir gelin” (154)

“Tilki az gider, uz gider kedinin yanına varır” (158)

C.BENZER DURUMLARDA KULLANILAN FORMELLER

“Padişahım sağ olsun, durumu nasıldır acaba?” (20)

“Padişahım sağ olsun, beni size Armudan gönderdi” (107)

“Öyle bir yere gelirler ki çiçek işi yapan kızlar kızlar hepsi ayın on dördü gibi” (154)

Görüldüğü gibi bu bölümde 79 masaldan sadece üç formel unsuruyla karşılaşmaktayız. Üzerinde durduğumuz metinler hayvan masalı yerine asıl halk masalı olsaydı, elbette daha çok formel unsuruyla karşılaşacaktık. Bunun sebebi kanaatimizce hayvan masallarının özellikleriyle izah edilebilir. Çünkü hayvan masallarının şahıs kadrosunda, in, cin, şeytan, dev gibi olağanüstü kahramanlar yoktur. Yine hayvan masallarının ay ve güneş ile konuşmaları olayı ile de üzerinde durduğumuz metinlerde karşılaşmıyoruz.

Ç. BİTİŞ FORMELLERİ

Daha önce masalın anlatıcı ve dinleyici kesiminin formellerin kullanılmasında önemli olduğunu belirtmiştik. “Asıl halk masalları”nda bu tür formel unsurlarıyla bolca karşılaşmamıza rağmen üzerinde durduğumuz metinlerde bu türün örnekleri oldukça azdır. Yazılı kaynaklarda tespit ettiğimiz hayvan masalı metinlerinin sonu

alınması gereken bir dersle son bulur. “Kıssadan hisse” diyebileceğimiz bu özellikler nedense sözlü kaynaklı olan hayvan masallarında kendisini göstermemektedir.

a. Murada Ermekle İlgili Bitiş Formelleri

“Şundan kurtulanlar kediye yiyecek getirirler. Kedi mutlu olur sevinir. Masalı okuyanlar da mutlu olsunlar sevinirler”
(155)

“Onlar erer muradına, biz çikalım tahtına” (162)

b. Gökten Elma Düşmesiyle İlgili Bitiş Formelleri

*“Bir keyf
Bir çift ötme
Bir angırma
Kuvvetli olur bir arada
Al elmadan elmadan
Gökten düşen elmadan
Hepsini yesin anlatan”* (149)

c. Özetleyen Bitiş formelleri

“Zaten tilki bağlar; çakal çözer ... der” (23)

“İşte , bundan sonra tilkiye kurnaz demişler” (21)

“Böylece kötülük yapan da kötülük bulmuş olur” (47)

“Tilki baba, sana ahmak bana da aferin derler” (32)

ç. Tekerlemeli Bitiş Formeli

“Yarım horoz da böylece çanını boynuna takar, terrar ıngıdı ıngıdı öttürmeye başlar” (169)

“Sonunda güneş denizi ısıtmış, deniz buharlanmış, bulut olmuş, bulut yağmur olmuş. Çayır da ot bitmiş. Çayırdan otları alıp ineğe vermişler, demirci balta vermiş, çamdan süpürge kesmişler. Harmanı süpürmüşler, tane almışlar, tavuğa vermişler, tavuk civciv vermiş. Civcivi doğana vermişler, doğan da işkembeyi geri vermiş, kadın da kocasından dayak yemekten kurtulmuş” (173)

c. Yiyip İçip Murada Ermekle İlgili Bitiş Formelleri

“Aferin, çok iyi ders almışsın der ve hayvanların üçünü de âfiyetle yer” (55)

“Böylece kurt ile tilki, rahata kavuşup, yiyip içip güzel vakit geçirirler” (96)

“Yiyip içip muradına erer” (126)

“Bunlar söz kestiler, yeyip içtiler, aradan biraz zaman geçtikten sonra devzan hanım...” (133)

d. Ani Bitiş Formelleri

“Bu masal da burada biter” (31, 42, 58, 93, 141)

“Masal da burada biter” (62, 95, 116)

“Ödeşmişiz ya karıcık der ve bu masal da burada biter” (131)

f. Diğerleri

Bu bölüme aldığımız metinlerin bir kısmının formel olma özelliği yoktur. Bununla beraber 80 hayvan masalının sonunun bir bütün hâlinde değerlendirilebilmesi ve okuyucun bir fikir sahibi olabilmesi için aşağıya alıyoruz

- “Tilki de böylece canını kurtarır” (6)
- “Evini terk edip gider. Böylece ev de tilkiye kalır, sıcak evde rahat rahat kışını geçirir” (14)
- “Bir daha seninle arkadaş olmayacağım” diyerek başını alıp gider” (15)
- “Tilki de böylece ejderhayı kandırılmış olur” (24)
- “Tilki baba, sana ahmak bana da aferin derler” der (32)
- “Böylece harmanı kaplumbağa ile yengeç bölüşürler” (33)
- “Diğer hayvanlar da tavşanın yardımıyla bu zulümden kurtulmuş olurlar” (39)
- “Cıvciv de böylece onlardan kurtulur” (63)
- “Keçi , dana ve koyun bunların haline gülüp yola koyulurlar” (65)
- “Böylece kurttan kurtulan kuzu da ömrünün sonuna kadar rahat bir hayat sürer” (74)
- “Köpek, eşek ve koyun oraya yerleşerek ömürlerinin sonuna kadar mutlu olurlar” (77)
- “Kedi de, onların hazırladıkları yemekleri rahat rahat yer” (88)
- “Sonra da derisini yüzüp evine götürür” (97)
- “Onlar zevkle, neşeyle günlerini geçirirler, sizin de gününüz hoş olsun” (110)
- “Böylece ayı ölür, avcı da kurtulur” (117)
- “Böylece Feriz Baba sözünde durmamanın cezasını çekmiş olur” (123)
- “Kedi bir de bakar ki etrafta kimse yok. Oturur afiyetle eti yer. Bölge de onun olur. Hâlâ da orada yaşamakta imiş” (158)
- “Aradan, günler haftalar geçer, kızın ayıdan bir çocuğu olur” (114)

*“Aradan birkaç gün geçtikten sonra, iki arkadaş tekrar
gezmeye çıkarlar” (118)*

*“Neyse uzatmayalım jandarma vakti dolunca kalkar, o
civardan gider” (157)*

*“Bunlar birlikte yola çıkarlar, gide gide aslanın inine
varırlar” (18)*

*“Bunlar yollarına devam ederler, gide gide yolun sonunda bir
tilki ile karşılaşırlar” (28)*

“Bunlar gide gide bir ırmağa rastlarlar” (47)

“Gide gide eğri büğrü bir ağaç bulurlar” (69)

“Gide gide tuğla taşıyan bir adama rastlar” (73)

“Gide gide sonunda bir nineye rastlarlar” (155)

*“Aslan kardeş, eğer geyiğin beyni olsaydı, ben onu iki kere
kandırıp buraya getirebilir miydim? Der” (19)*

*“Bunlar dereden tepeden konuştuğuktan sonra karıncanın annesi
karakız” (48)*

*“Bayır da Allah’ın, çayır da Allah’ın ne istiyorsun bu
zavallılardan?” (77)*

*“Tıngır sazım tıngır sazım, bir koyun yemiştım, şimdi bir tane
daha geldi” (64)*

*“O dere senin, bu dere benim derken, aramadık yer
bırakmaz” (56)*

*“Tilki, oradan ayrıldıktan sonra leyleği aramaya koyulur.
Araya araya sonunda bir çayırılıkta leyleği bulur” (31)*

D. ÇEŞİTLİ FORMEL UNSURLARI

Bu bölümde, 3, 7, 40 sayıları; renkler ve yer formelleri
üzerinde durulacaktır. Bunlardan tespit ettiklerimiz aşağıdadır.

a. Sayılar (3, 7, 40)

- “Öyleyse 3 kişiye danışalım” (27)
“3 gün 3 gece hiç uyumadan yatar” (62)
“O zaman yarın 3 te otlığa gidip ot getirelim” (73)
“3 kafadar” (75)
“Bir keçi ve onun 3 yavrusu” (78)
“Meğer burada 3 kardeş dev yaşarmış” (109)
“Ayı 3 defa...” (117)
“Orada 3 elma bularak yer” (154)
“Benim bir sene topladığım 7 yıl yeter” (49)
“Tuvalet de oraya 40 yıllık yol imiş, gitmiş döndüğünde bir de ne görsün...” (167)

b. Renkler (Beyaz, Siyah, Kırmızı, yeşil)

- “Gel anacığım gel toz torbasını başıma takmayayım, dağ başına çıkar yeşil çamların arasında keyfime bakarım” (49)
“Gür bir çayırılıkta, biri beyaz, biri siyah diğeri kırmızı olmak üzere 3 öküz otlarmış” (83)
“Kırmızı kaytan takındım
Kırmızı kaytan takındım” (162)

d. Yer (Hint)

- Hint'e doğru yol alırken bir de bakarlar ki bir ibibik kuşu karşıdaki ağacın başında ötüp duruyor” (143)
“... Hint'e doğru yola çıkarlar” (144)

NOTLAR

- (1) Saim Sakaoğlu, "Bursalı Lâmî'nin Letâif'indeki Hayvan Masalları", **Journal of Turkish Studies** (Ali Nihat Tarlan Özel Sayısı), 3, 1979, 279-289.
-----, **Masal Araştırmaları**, Ankara 1999, 191-206.
- (2) Cemal Yücemiş, **Türk Edebiyatında Hayvan Masalları**, Ankara 1940 (Yayımlanmamış Lisans Tezi)
- (3) Masallar üzerinde yapılan doktora ve yüksek lisans tezleri aşağıdadır.

A. Doktora Tezleri

- a. Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil**, Ankara 1973.
- b. Bilge Seyidoğlu, **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar**, Ankara 1975.
- c. Umay Günay, **Elazığ masalları (İnceleme-Metin)**, Erzurum 1975.
- d. Ahmet Ali Arslan, **Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar**, Ankara 1998.
- e. Ali Berat Alptekin, **Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Yapısı**, Erzurum 1982 (Yayımlanmadı)
- f. Ziyat Abdulmecit Akkoyunlu, **Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri**, Ankara 1982 (Yayımlanmadı)
- g. Esmâ Şimşek, **Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Elazığ 1990. (Yayımlanmadı)
- h. Mehmet Özçelik, **Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Konya 1992. (Yayımlanmadı)
- i. Behiye Köksel, **Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Konya 1995. (Yayımlanmadı)

- k. Yılmaz Önay, **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Van 1995. (Yayımlanmadı)
- l. Seyit Emiroğlu, **Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerinde Bir İnceleme**, Konya 1996. (Yayımlanmadı)
- m. Ruhi Kara, **Erzincan Masalları**, Erzurum 1996. (Yayımlanmadı)
- n. Şahin Köktürk, **Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi**, Samsun 1996. (Yayımlanmadı)
- B. Yüksek Lisans Tezleri**
- a. Metin Ergun, **Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma**, Erzurum 1988 (Yayımlanmadı)
- b. Mehmet Yardımcı, **Yaşayan Malatya Masalları / Metinler ve İncelemeler**, Malatya 1996.
- c. Rasim Deniz, **Kayseri Masalları**, Ankara 1996
- d. Meriç Güven, **Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması / Metin-İnceleme**, Balıkesir 1994. (Yayımlanmadı)
- e. Mehmet Yılmaz, **Kırgız Halk Masalları / Motif Index ve Tercüme**, Erzurum 1994. (Yayımlanmadı)
- f. Suna Pamir Bildik, **Yıldızlılı Atıfet Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerinde Bir Araştırma**, Elazığ 1995. (Yayımlanmadı)
- g. Mustafa Sever, **Erciyes Yöresi Masallarında Tipler**, Ankara 1995. (Yayımlanmadı)
- h. Halil Altay Göde, **Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Isparta 1997. (Yayımlanmadı)
- (4) Stith Thompson, **The Types of the Folktale**, Helsinki 1964.
- (5) Ali Berat Alptekin, **Hayvan Masalları**, Ankara 1991.
- (6) Ali Berat Alptekin, **Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na 55. Yıl Armağanı**, Kayseri 1994, 56-97.

- (7) Tahir Alangu, **Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları zerinde Bir Deneme**, İstanbul 1943. (Yayımlanmadı)
- (8) Mehmet Tuğrul, **Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı (Menkabe, Hikye, Masal, Fıkra)**, İstanbul 1969 .
- (9) İnci Akidil, “Alman ve Türk Masallarında Formel İfadeler”, **Hacettepe Sosyal ve Beřeri Bilimler Dergisi**, 2 (1), Mart 197, 36-47.
- (10) Pertev Naili Boratav, **Le, ‘Tekerleme’**, Paris 1963.
- (11) Otto Spies, **Türkische Marchen**, Düsseldorf 1967.
- (12) Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane Masalları /Metin toplama ve Tahlil**, Ankara 1973, 314-332.
- (13)-----, “Formel Kavramı ve Türk Masallarında Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri / 14 Ekim 1973**, Ankara 1974, 148-154.
- (14) şahin Göktürk, “Azerbaycan Masallarında Kalıp Sözler ve Deyimler”, **V. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara 1997, 89.
- (15) **agb.**,89.
- (16) Samir Kzımoğlu, “Azerbaycan Masallarında ‘Desant Cümle’ Anlayışı”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara 1997, 35.
- (17) Stith Thompson, **Motif Index of Folk Literature**, Bloomington, London 1958, 5. C., 540, 552, 559, 560.

